

DR. GAJZÁGÓ ALADÁR:

SALGÓTARJÁNBÓL A SIVATAG HAZÁJÁBA

Az utolsó európai kikötő, Pireusz fényei lassan elmosódnak, magunk mögött hagytuk Athént. Valamennyiünket, kik még nem voltunk Afrikában, valami különös érzés fogott el. Milyen lesz az ismeretlen kontinens, bírjuk-e az ottani éghajlatot, számunkra furcsa ételeket, s mi mindenben lesz részünk? Vidám volt a hajó összes utasa: lengyelek, oroszok, csehek, amerikaiak, angolok, törökök, és a maroknyi magyar is. Harmincegy óras megállás nélküli út állt előttünk, amíg Pireuszból Afrika partjaihoz ért úszó városunk.

Szeptember 11-én reggel azúrkék égbolton ragyogott és tűzött az afrikai nap. Flóttánk Alexandria márvány világitótornyával. Óriási kikötő képe rajzolódik ki, s hajónkat mind közelebb és közelebb húztatja egy kis pilótavontató. A Nílus deltájának északnyugati részén vagyunk, az időszámítás előtt 331-ben Nagy Sándor alapította városban, Afrika egyik legjelentősebb kikötőjében.

Még ki sem kötöttünk, a fehér burnuszos és sarus árusok máris ellepték a kikötőteret. Egymás után dobálták fel a különböző bórholmikat megvétel céljából. Hangosan kínálták, dicsérték portékájukat és ami fő, igen drágán kívánták értékesíteni. A nagy alkudozás közben már szinte el is felejtettem, hogy a legendák városában vagyok, mely a Ptolemaysok alatt a görög tudományos és irodalmi élet központja, a rómaiak idején a világkereskedelem legfontosabb kikötője volt. Visszaemlékeztem a város a történelem egyik legszebb királynőjére — Cleopátrára, akinek koronázásakor és Antóniusszal kötött házassága alkalmával fényes ünnepségek voltak Alexandriában. Itt omlott össze 1173-ban a szicíliai flotta és itt süllyesztette el 1798-ban Nelson admirális Napóleon hajóhadát.

A több mint egymillió lakosú Alexandria szebbnél szebb városnegyedekkel dicsekedhet. Harminc kilométer hosszú, pálmákkal szegélyezett tengerparti útján a legmodernebb 8—10—12 emeletes, igen izléses kivitelű paloták emelkednek. Padlás azonban sehol nincs, így a fehérneműek kint száradnak a balkonon. Mindenütt szédületes a forgalom. Az

emeletes villamosoknak még az útközön is utaznak. Csodálatos az esti kivilágítás, érdekesek a mozgó reklámok. Feltűnően sok a mozi. Van olyan utca, ahol 80—100 méterenként bömölnek a mozgóképszínházak csalogató hangszórói. Alexandriában este élnek általában. Az egyiptomi városok nappal kihaltak a nagy meleg miatt. Az üzletek is éjjel tartanak nyitva, délután zárva vannak. Nagy az árubőség. A mellékutcák piszkosak és sok a déligyümölcs hulladék, mely erősen rontja a levegőt.

Estére már szinte kibírhatatlan a bűz. S ráadásul a legyek! Most tudom, miért volt szükség utazás előtt a himlő- és a háromszori koleraoltásra.

Fényképezőgéppel felfegyverkezve rőttem az alexandriai utcákat. A tengerparti úton egy lefátyolozott hölgyet akartam megörökíteni. Mikor szándékomat észrevette, nagy sikoltással menekült a gép elől. Erre kisebb tömeg csoportosult körém. Az egyik hölgy azonban megengedte, hogy fényképet csináljak róla, cigarettá reményében. Felhajtotta a fátylát és lefényképeztem. Erre lett aztán nagy csődület! Gyerekek, katonák, nők tolongtak körülöttem, úgy, hogy képtelen voltam a gyűrűből kiszabadulni. S a kör egyre növekedett. Megpróbáltam cigarettával, majd sportjelvényekkel megváltani magam, de sikertelenül, mert mindenki kért, s végül minden elfogyott. Már a forgalom is leállt. Mindenki érdeklődött, hogy honnan vagyok, miért jöttem? Csak éppen arabul nem tudtam. Budapest említésére sem voltak tisztában hovavalóságommal. Szerencsére a távolból kb. 10 fehér ruhás, parafasisakos rendőrt láttam közeledni. Talán ők lesznek a megmentőim. S valóban! Szétverték a tömeget majd hárman közülük oltalmukba vetek. Az egyik németül magyarázta, hogy nem rosszak az arabok, csak nagyon kíváncsiak. A németül beszélő udvariasan maga mellé vett, hogy háborítatlanul készítem a fényképeket, majd erőszakkal elvitt valamit fogyasztani. A rendőrök ugyanis ingyen esznek az utcai árusoknál.

Alexandria európai jellegű város. Gazdag múlttal rendelkezik. Városnézés során megtekinttem a Görög-Római Mú-

zeumot, ahol görög, római kopt és fáraók emlékeiből összeállított gyűjteményben lehet gyönyörködni. Külön tanulmány volt a 25 méternél is magasabb, Theodosius császár rendelkezésére felállított emlékoszlop, amely a keresztények fölött aratott diadal emlékét hirdeti. Jártam katakombákban és serapeumban. Az utóbbiban az ápiszok, az egyiptomi szent bikák bebalzsamozott tetemeit őrizték. Nehéz volna ecsetelni a volt királyok nyári palotájának és kertjének gazdagságát, fényűzését, kényelmét és szemet kapráztató különlegességét. Innen távozott el 1952-ben az utolsó egyiptomi király I. Faruk.

Utunk Kairóba a Nílus völgyén át autóbusszal vezetett. A 240 km-es távolságot többszöri megszakítással három és félóra alatt tettük meg. Elsőrendű, négy autósorra méretezett betonúton 120 km-es sebességgel rohant a busz.

Nem csoda, ha az út mellett álló rendőrök felírják az arra elhaladó kocsik számát, mert gyakori a baleset. Hiányzik náruk a Kresz! Ezen az útvonalon naponta átlag 30 baleset történik. A Nílus völgyében különleges táj fogadott. A júliusban és augusztusban medréről kilépő Nílus még nem tért vissza az eredeti helyére. A datolyafák, pálmák, banánok és kókuszok törzsei még vízben állnak, távol vannak egymástól a települések.

Ezek nem hasonlítanak a mi falvainkhoz. Sárból készült alacsony házak, tető nélkül. Legtöbbnek az ablakán üveg sincs. Kunyhók ezek csak. Mind többször vagyunk tanúi egy-egy bibliai képnek. Szamárháton lovagolnak. Sokszor még ketten is megülik a mintákkal tetővált temporú jóságot, a harmadik pedig vezeti. Négyezer év óta szinte semmi sem változott, csak a műút és egy-két Zetor mutatja az idő múlását. Félénken jönnek el a haz lakói, bátrabban a gyerekek, belőlük egy családban 5—6, sőt még több is van. A szegényeket az utca neveli, sok a trachomás. Piszkos ruhában mezítláb járnak-kelenek, és európai láttán baksisért könyörögnek. Elosztogathattuk volna mindenüket itt. A lakóházak egybeépültek az istállóval. Szegényes a ház belseje, a gyékényszőnyegen kívül más bútortart szinte nincs. Szegényes az állatállományuk, viszont szamarat, igahúzó állatot, bivalyt gyakran lehet látni. Nem marad el a birka sem, ezeket sertés módjára hizlalják. Hozzá tartozik a képhez a teve. A földművelés primitív eszközökkel történik. Puttonyokban, kosarakban cipelik a földet, az iszapot. Rövidnyelű kapát használnak. A földekre közel hajtott fahengerekkel szállítják a vizet. A terhet általában a fejükön hordják. Borzalmas mennyiséget is képesek nagy távolságra is elhordani. Nem szeretik a fényképezőgépet itt sem. Az egyik csoport például, amelyik hosszú botokkal a kölest csé-

pelte. A fényképezőgépet láttán abbahagyta a munkát. Máshol pedig egyenesen az autóbushoz jött egy küldöttség, hogy ne fényképezzük őket. A szürkésbőrű arabok hálógingszerű ruhát (burnuszi) és turbánt, valamint sarut viselnek. Ez az egyetlen öltözködésük. A nők vékony, bokáig érő fekete ruhát hordanak, többen le vannak fátyolozva. Szinte mozdulatlan az egész vidék. A Nílus völgye adja az ország kenyerét, az életet.

A gabonát és terményt Egyiptomban nem zárt helyen raktározzák, zsákokban, szabadban áll. Ugyanis ritkán van eső. Alexandriában például évente csak 10 alkalommal, télen. Ellene ponyvával védekeznek. A szabadban való tárolás természetesen sok visszaélésre ad alkalmat. Egy évben több termény tűnik el, mint amennyibe a magtárak felépítése kerülne.

Lassan eltűntek a viskók, feltűnt Kairó, a közel 2,5 milliós világváros. Szinte lépésben halad az autóbushoz. Még Alexandriánál is nagyobb a forgalom. Feltűnően sok a gépkocsi, a taxi. Egy-egybe annyi szállhat be, amennyi csak belefér. A gépkocsik kivétel nélkül nyugati márkájúak. Kerékpár kevés van, de azon is kettesével, hármassal ülnek.

A Viktória szállóban szálltunk meg, ahol a kiszolgáló személyzet néger volt. Fehér burnuszt, meggyzínű fezt és aranyárga színű övet viseltek. Barátosságok voltak, szinte kivétel nélkül tudtak angolul, többen franciául, de még németül is. Minden szolgálatukért elvárták a borraivalót, de még inkább a cigarettát. Egyiptomban ugyanis még drága az amerikai cigaretta. Nem egyszer tanúja voltam, amint a napernyő alatt álló rendőr otthagya a posztját, egyesével vásárolta a cigarettát.

A szállónk előtt nagy volt a zűrzavar. Rengeteg árus zibongott 6 éves-től 80 évesig. Mindenki árul és árul, szinte hajnaltól hajnalig. Többen a szálló előtti járdán fekvő várakozókat is kiszolgálják. Legtöbbször csereüzlet zajlott le, de a világ összes pénzéért — a szocialista államok pénze kivételével — lehet vásárolni. Az áruforgalom a magánkereskedelemre épül fel. Egy-két belvárosi utcától eltekintve, nincsenek szabott árak. A posta épületén kívül még a postabélyeg is drágább a névértékénél. Meg aztán nem egykönnyű kiigazodni sokféle pénzükön, főként a váltópénzen. Mindenki annyit vásárol, amennyire le tudja szorítani az árát. A külföldieknek meg egyenesen plafon árát mondanak, s aztán, miután az ember többször kifordult a boltból, ahová a tulajdonos szinte minden esetben visszatessékeli, mind elfogadhatóbb lesz az ár. Végül is negyedéért, tizedéért, vagy még olcsóbban is meg lehet vásá-

rolni valamit. Csupán idegek és idő kérdése. Csak Allah mentsen meg az utcai árusoktól — mondottuk! Elég valamelyikre csak ránézni, az máris erőszakolja a portékáját, s hosszú időn át követ, miközben a gyerekek többször is kitisztítják, baksis reményében a ragyogó fényű cipőnkét.

Különös volt megszokni az ételeiket. Sokszor fogalmunk sem volt, hogy mit eszünk. Kenyeret nem kaptunk, mert az náluk nem szokás. Ettünk különböző levelekbe csavart töltelékeket, paradicsomos makarónit parmezánnal, nyers uborkát, sült hagymát, paradicsomot, halakat előételnek.

Levest angol mintára csak este kaptunk, de hogy mi volt, azt a mai napig sem sikerült kikutatnom. Eleinte nehezen csúszott a barnaszínű tevehús a speciális zöld vagdalékkal és madársalátával, de megszoktuk! Émelyítő volt reggelire az őszibarack izre emlékeztető mangógyümölcsből készült lekvár, különös volt a kókuszvaj, nehezen olvadt a nádcukor, és nem volt íze a sónak. A banán, füge, datolya, szőlő, narancs és citromlé, a koka-kola viszont kárpótolta bennünket.

Kairóban az utcára kirakott székeken mezítláb ülnek a férfiak. Kik ezek? Nem tudni! Itt mindenki ráér! Nincs munkájuk! Ülnek reggeltől éjjelig, többen közülük a széken várják meg a reggelt. Szájról szájra járó vízi pipából szívják a kábitószeres dohányt és néznek a semmibe. Órákig képesek egyhelyre szegezni tekintetüket és nem szólni. Jobb eset, ha valamelyikük a széken alhat. Soknak még erre sem jut és ahol éri az este, ott ül tanyát. Láttam egész családokat tereken a szabadban aludni. De kibérelük éjjelre a lépcsőfokokat, szobortalpapozatokat, járdaszéleket, senki sem zavarja a másikat, egymást átlélik.

Felhőkarcolók, áramvonalas kocsi, elegáns emberek, éjszakai fényes élet az érem másik oldalán, leromlott szervezetű, állati sorban levő nagyobbik tömeg a másik oldalán. Óriási a különbség ember és ember között. Nem hittünk szemünknek egy-egy lakónegyedben, mert több esetben nálunk még az istálló is különb. Bűz, piszok, szegénység, nyomor! Irtózatos még vissza is gondolni!

Érdekes volt az 1,5 km hosszú és az ebből több utca elegázású Muski arab bazar.

Nagy az árúbőség és igen gazdag a választék. Az iparosok az utcán dolgoznak, ott varrnak, szabnak, vasalnak és végzik a finom vésnői munkát. Aki ide egyedül merészkedik be, az biztos eltéved.

Nasszer elnök már eddig is sokat tett a nép felemeléséért, de ez itt igen nehéz probléma. Szabályozta többek között a főbnehjűséget, négyre szorította le a feleségek számát, eltiltotta a meztelen hasztáncosokat, megemelték az ital árát stb.

Általában népszerű az elnök, képe szinte minden házfalon ki van téve. A maradság azonban mindenre ráüti a bélyegét: A nőknek nem szabad este az utcán járniok, ki vannak tiltva a kávéházakból is. Az utcán a család nem megy együtt, elől a férfi, majd hátul több méterre követheti csak a nő a gyermekekkel.

Alexandria európai, Kairó afrikai város. Belvárosában hatalmas felhőkarcolók emelkednek. A legmagasabb a Nílus partján levő épület: több mint 30 emeletes. A felhőkarcolók különböző színű erkélyei igen élénk képeket tesznek a városképet. A gazdagok nyáron a Níluson épített faházakban laknak. Érdekes a folyóból messzire felszökkenő szökőkút, és megnyerő a nyugatnémetek készítette ostornyél neonvilágítású új Nílushíd. Egyébként szeptemberben a Nílus igen zavaros, piszkos, olyan mint egy felkavart pocsolya. Bizony családunk a világ harmadik leghosszabb folyójában. Mutatták rajta azt a helyet, ahol kifogták a gyékénykosárba zárt Mózeszt. Érdekes volt a vízálsmérő épület, a Nílo-méter, melynek alsó része a VIII. századból származik. A régi Egyiptomban, amikor az áradás magasabb volt, nagyobb adót szedtek.

De búcsúzzunk is a Nílustól, melynek partjain olyan természetesen hevernek a pusztá földör az emberek!

A nagy forgatag után végre egy hely, ahol csend van: a Holtak Városában és a kalifák temetőjében. Ilyen óriási temető-kultuszt sehol a világon nem lehet találni, mint éppen Egyiptomban. A lakosság évenként három napot a temetőben tölt étlen, szomjan, és imádkozik Allahhoz, hogy földi nyomorúságát még bővítse. De kérdés mint vélekednek a gazdagok, hasonló imát mormolnak-e?

A régmúlt elevenedett meg Matariehbenn is, az egykori Heliopolisban, az ókori Egyiptom vallásos és tudományos életének középpontjában. Ma már csak egy csaknem négyezeréves obeliszkt hirdeti az egykori város és a Napisten templomának emlékét. Ezen a helyen csaptak össze 1800-ban a francia és az egyiptomi török csapatok, melynek során a franciák döntő győzelmet arattak az oszmánok felett. De ahogy elpusztult az egykori Heliopolis, úgy nőtt ki a semmiből évek alatt az Új Heliopolis, a sivatagi város, mely felveszi a versenyt a legmodernebb nyugat-európai településekkel is.

Felkeltette érdeklődésemet Kairóban a kopt múzeum és a kopt templom. Az utóbbi alatt látható egy 400-ból való katakombaszerű terem, amit a Szent család Jeruzsálemből való érkezése és három hónapos itt tartózkodása emlékére építettek.

Hosszasan időztem az arab építészet egyik remekénél, az 1362-ben épített Hassan szultán mecsetjénél, amelynek 87

méter hosszú minaretje a legmagasabb a városban. Szép kilátás nyílik Kairóra a citadelláról. Ezt 1176-ban Saladin szultán emeltette, részben a gizehi piramis köveiből a város védelmére. Látni innen a piramisokat, a kanyargó Nílust, annak üdén zöldellő völgyét és a megszámlálhatatlan sok mecsetet. Több mint 400 van Kairóban, a citadellába is három jut belőlük. Közülük a Bachra görög építész tervezte Mohamed Ali mecset a leghíresebb. A nagy mester az isztambuli Hagia Szófia mintájára készítette. Süppedő perzsa szőnyeges termébe csak papucsban léphetünk be. Ali „lebegő” koporsója és az egész mecset káprázatos.

Nagy megtiszteltetésben volt részünk szeptember 15-én Mohamed születésnapján. Aznap az egész országban a mohamedánok nagy ünnepséget rendeztek Kairóban erre az alkalomra selyemből több díszsátrat állítottak fel. Mi, Nasz-szer sátrába kaptunk meghívást, ahol feketével, cigarettával, hűsítő italokkal és édességgel kínáltak. Rövid szertartás után, ami főként Korán éneklésből állt, nem valami épületes látványban volt részünk.

A meghívott arab előklőségek a megmaradt édesség felé tódultak és fegyelmezetlenül kapkodták le a felszolgálók tálcájáról, olyannyira, hogy egyszer csak a földön henteregtek. Szeptember 15-e az arabok számára, olyan nap, mint nálunk a karácsony, de a forma, mint észrevehető, teljesen más.

A sátorváros után látogassunk el a 12000 m² területet elfoglaló világhírű kairói múzeumba. Mesés műkincsek birodalma ez! Kisebb-nagyobb szfinxek légióját találjuk itt. A gyűjtemény alapjait a francia Mariette archeológus fektette le. Megtalálhatók az állati testet öltött istenek szobrai, az Ibisz madár, az Ápisz bika, a kutyafejet viselő istenek egész sora. Csodálatosak voltak a 3–4 ezer évvel ezelőtt készített fáraó szobrok, igen lekötötték a figyelmet az emberi és állati múmiák. Minden teremben óráig lehetne szemlélődni! De a meleg, a nagy méretek próbára tetek bennünket, pedig még csak most jön az igazi, a java: a világhírű Tut-Ankh-Amon sírlelet. Ez a fáraó 3200 évvel ezelőtt uralkodott. Fiatalon halt meg. Sírját azonban pár évtizede tárták fel. Az egész világon nagy feltűnést keltett a páratlan gazdagságú sírlelete. Az első teremben a fáraó használati tárgyait, szolgálóinak és közvetlen hivatalnokainak apró agyag-, vagy márványszobrocskáit állították ki. A nagy fáraó ugyanis már nem kívánta, hogy szolgáit is megöljék halálakor, megelőgedett azok szobrainak eltemetésével. Valamennyi eszköze aranyozva volt, de sok közüle szinarany. Szemet káprázttató volt ékszereinek gyűjteménye, csupa arany és drágakő. Itt van a fényképről mindannyiunk által is-

mert Tut-Ankh-Amon arcát borító két szinarany maszk. Még kéz- és lábujjait is aranytokba dugták. Láttuk a nagy fáraó aranyozott saruját, arany kocsiját és művészi kivitelű trónszékét, melyhez lábzsámoly tartozott. Ezen álltak a fáraó ellenségeinek szobrai. Jelképezve, hogy a fáraó uralkodása alatt rajtuk tartja a lábát. De már búcsúznunk kell innen is. Kíváncsian érdeklődünk a fáraó múmiája felől. Sajnos azt nem láthattuk, mert az Luxorban van. Csodálatos emlékek, egy életre szóló látvány! S vajon mi mindent láthattunk volna, ha az egész múzeumot megtekintjük. De erre nem kerülhetett sor, mert a közelmúltban nagyobb mérvű lopások voltak, és most leltározták a tárgyakat.

Rendkívül nagy élményt jelentett Kairó határától tevéhaton megközelíteni a gizehi piramisokat. Az elő-hatul felmagasodó nyeregkúpában ajánlatos megkapaszkodni, mert mikor a békétűrő jószág feltérdel, akkor az ember könnyen hátra eshet, s miután kinyújtotta hátsó lábait, előre lehet bukni. Arab kísértőmet sűrűn kínálgattam cigarettával, mert főle most sok függött. A tevéit ugyanis erősen kellett nógatni. Baksisért még fejemre is köthettem a beduin kendőt, s máris egészen arabhá változtam, s aranyira megszoktam a sivatag hajójának himbálódzó járását, mintha tevére születtem volna. S egyszerre mintha sok ezer évvel visszazálltunk volna a múltba. Több mint négy és félezer éve tekint a sivatag sárga homokjába a húszméteres sziklából kifaragott szobor a „Félelem Atyja” az „Abu Houli”. Dacolt az idővel és túlélt mindenkit, csupán az orrát viselte meg az élet. Mőzes korában ezeröttszáz éves. Kétezer az antik görög kultúra virágzásakor, s elmúlt négyezer éves Amerika felfedezésekor. Régen a homok szinte befedte, a század elején még a talapzata is fedve volt, és homok alatt feküdt az azóta kibontott hatalmas templom, amely a fáraóké volt.

Szinte megsemmisültünk a legnagyobb piramis alatt. Ez Cheops fáraó sírkamrája. Húsz évig épült, rabszolgák ezrei pusztultak bele. Négy és félezer éves, s ma már csak 137 méter magas, tetejéről azóta 10 méter lekopott.

Valamivel alacsonyabb és fiatalabb az időszámításunk előtt 2650-ben készült Cheops unokájának Cheopren fáraónak a piramisa. A legkisebb, a 2600-ból való Mykérnyos sírkamrája. Megmászni bármelyiket, igen nagy feladat lett volna. Több látogató megpróbálta, de végülis az araboknak kellett őket visszasegíteni.

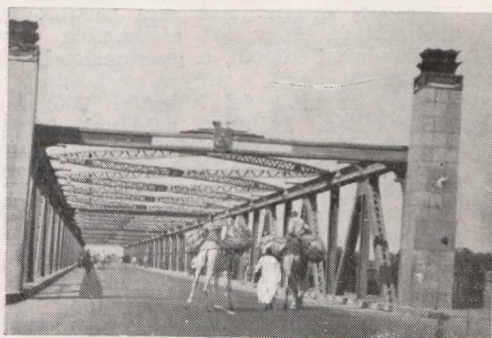
De menjünk tovább, hagyjuk magukra a világ legnagyobb gúláit, az időtlenség jelképeit, látogassunk el a Memfisbe, Egyiptom egykori fővárosába. Ma már csak romjai találhatók Sakhara faluban. Köveit a törökök, majd az arabok hordták szét a mecsetek építésére. Megcsodál-

tuk a lépcsőzetes piramist, voltunk hieroglifás királyszobrokban, láttuk az egy márványtömbből készült 13 méter magas Nagy Ramszesz szobrot.

Egyik lábbal az életet adó Nílus föld-sávján, a másikkal a sivatag perzselő homokján állunk. Nincs átmenet. Mostohák itt a települési viszonyok. Az egymillió négyzetkilométeres kiterjedésű Egyiptomban csak a Nílus keskeny völgye, a folyó deltája és néhány oázis lakott terület, az ország egész területének 3,5 százalékán a lakosság több mint 90 százaléka él. De még ennél a számnál is beszédesebb az az adat, amely tájékoztat a mezőgazdasági művelés alatt álló területről. Eszerint Egyiptom területének

csak 24 százalékát művelik. Az öntözött területeken ugyan évente kétszer-háromszor is aratnak, a mezőgazdaság mégsem tudja biztosítani a lakosság élelmiszer és gabonaszükségletét. Az angol uralom nyomására ugyanis gyapotmonokultúra alakult ki, amit mindeddig még nem sikerült felszámolni. Szegények a parasztok, akiknél csak a városi proletariátus él rosszabb sorban.

Aztán búcsúzunk ettől az érdekes világtól, a „mesés” keleti múlt és a modern civilizáció keverékétől. Autóbuszunk a sivatagi széles műúton igyekszik vissza Alexandriába, ahol boldogan szállunk hajóra, hogy visszatérjünk Európába!

Nilus-híd

A sivatag „csónakja”